Jolsvai András

Szoba kiadó

21.

Ha valaki akkoriban meg akarta érteni, milyen világban él, jól tette, ha az aluljárók felé veszi az irányt. Az aluljárók ugyanis tökéletesen visszatükrözték e korszak átmenetiségét. Pontosabban maguk voltak az átmenetiség. Mintha az időn kívül léteztek volna. Az aluljárók már elszakadtak attól a régi világtól, amelyben létrejöttek, de még nem tartoztak ahhoz az újhoz sem, amely odafönt készülődött. Az aluljárók a pillanat főhősei voltak, s ezt tudták is magukról. Ezért aztán mindent be akartak habzsolni, amit az elmúlt évtizedekben elvesztegettek.

Az aluljárókban nem voltak érvényesek a törvények – sem azok, amelyek éppen kezdtek megfakulni, sem azok, amelyek még csak formálódtak odafent, egy Ó utcai faházban vagy egy Mérleg utcai étteremben. Az aluljáróknak ekkoriban saját törvényeik voltak, melyekben a merészség és az ököljog, a szenvedéstörténet és a pimaszság adott randevút egymásnak. Az aluljárók élték a maguk különös életét, tudván tudva, hogy perceik meg vannak számlálva. (Többségüket tényleg be is temették később, ugyanazokra a közlekedési jelenségekre hivatkozva, melyek okán anno kiásták őket.)

Rió és Dani a Kálvin téren kezdték felderítő útjukat. Ahogy leértek, Zátony András úgy érezte, mintha a pokol tornácára vagy legalábbis Ninivébe jutott volna. A fia – megfelelő háttértudás nélkül – inkább egy bécsi adventi forgatagra asszociált, amelyen, Pityu bácsi jóvoltából, tavaly télen vett részt: ott volt ekkora hömpölygő tömeg, és ott nem értett egy szót sem abból, ami körötte történt.

Rióban a kötelességtudó kiadóvezetőt kezdetben háttérbe szorította az író: csak nézte ezt a különös világot, ezeket az elvarázsolt figurákat, hallgatta a beszédfoszlányokat, melyeket aztán, jó szokása szerint, kikerekített, továbbfűzött, és magába szívta ezt az összetéveszthetetlen aluljáróillatot. Az aluljáró–illat emberszagból, műbőrszagból és hamisított parfümök illatából állt össze, ehhez jött még a kürtőskalácsokra öntött cukros fahéj aromája, a műperzsa szőnyegek gumiszaga, és az alkalmi elemek kavalkádja. Amikor Rió szeme megszokta a derengő félsötétet (a mennyezeti neonok fele nem égett, többségük kitört, tönkrement, de láthatóan senki nem törődött már vele), felmérte, hogy a pókszerű aluljáró – csápjai messze elnyúltak a környékbeli utcák felé – szinte minden talpalatnyi helyét elfoglalták az árusok, mutatványosok, koldusok, kereskedők. Csak a

metrólejáró gombája körül, meg a kijáratoknál hagytak kétembernyi menekülő útvonalakat. A Zátonyok egy darabig a falnak támaszkodva figyeltek, de aztán Dani uraság érdeklődését egy frissen érkezett vattacukorárus keltette fel (triciklijét egy ötletes szerkezet segítségével bicegtette le a Kecskeméti utcai lépcsőn), és máris benyújtotta igényét egy málnaízű adagra. Rió nem volt egészen biztos benne, hogy a krétafertőzés ellen éppen a vattacukor volna a legjobb orvosság, de nem akart most nevelészeti vitába keveredni a fiával. Átnyújtotta hát a kért húszforintost, és amíg Dani arca egészen eltűnt a hurkapálcikára tekert nagyra nőtt édesség mögött, hallgatta a körúti kijáró melletti szuterénmessiás jövendöléseit. Negyven körüli, kopaszodó férfi hirdette ott az igét egy folyton begerjedő mikrofonba, kitérdelt, színehagyott barna gyapjúöltönyben, panyókára vetett átmeneti kabátban, kántáló hangon, be-berekedve. Közeles világvégét jövendölt a szónok, utolsó ítéletet, hacsak az emberiség (vagy legalábbis annak a Kálvin téri aluljáróban tartózkodó része) meg nem igazul, de üstöllést: ha az istentelenség évtizedei után visszatérünk az igaz hit ösvényére, és életünket a bibliai tanítások szellemében rendezzük át, mondta, kiáltotta, énekelte a férfi, még van remény. Hallgatósága (mely jobbára hatvanpluszos háziasszonyokból állt, akik a Nagycsarnokból hazafelé tartva megálltak egy kis huzatos üdvözülésre odalent) megkönnyebbülten hallgatta, hogy van még remény. A többség, mielőtt továbbindult, keresztet vetett, és elhatározta erősen, hogy ma este megpróbálja legyőzni magában a torkosság ördögét, és csak a szokásos adag felét eszi majd meg a csokis nápolyinak.

Zátony elmosolyodott, aztán intett a fiának, és szép lassan végigszlalomoztak az összeeszkábált asztalok között. A könyvárusok – háromnégy stand állt egymás mellett – az Üllői úti kijárat torkolatánál gyűltek össze, talán, hogy szemmel tartsák egymást, talán, hogy kartelezzenek, ha kell, talán, hogy egyszerre tudjanak menekülni, ha rendőrségi razzia fenyegetne. Nemigen fenyegetett persze: a rendőrök ekkoriban már csak akkor ereszkedtek alá az aluljárókba, ha vér folyt odalenn. Engedélyek, szabályok, törvények, számlák, helyfoglalások nem érdekelték őket, ahogy senki mást sem. Eredeti tőkefelhalmozás folyt itt is, miként az országban mindenhol, kispályás ugyan, de éppoly gátlástalan, mint a gazdaság más területein.

Rió, nem törődve a lökdösődő gyalogosokkal, szép nyugodtan végignézte a teljes kínálatot. Számos könyvet kezébe is vett, belelapozott, ismerkedett. Volt olyan árus, aki csöndesen üldögélt kis stokiján, s csak hagyta, hadd történjenek meg körötte és vele a dolgok, de volt olyan is, aki rendületlenül akciózott, mint egy Angol-parki kikiáltó, azt vegye meg,

drága uram, felejthetetlen élmény lesz, mondta, magam is három napig sírtam utána, vagy ha meg akarja tudni, mi az igazság Wallenberg ügyében, ne is menjen tovább, vagy ebből megtudhatja, milyen az igazi szerelem, meg effélék. Előrontott az asztala mögül, kivette a könyvet a vásárló kezéből, belelapozott, felolvasott egy-két mondatot belőle vagy egy képet mutatott meg, mindenesetre nagyon aktív volt, megállás nélkül akciózott, mozgott, beszélt. Rió egy idő után meg is kérdezte tőle, mivel foglalkozott azelőtt, virágárus volt a Farkasréti temető előtt, mondta büszkén, de a tanács brutálisan felemelte a bérleti díjat, hát átnyergelt most ide, a szürke zónába, itt nincs plusz kiadás semmi, igaz, a nyugdíjába se számítanak majd be ezek az évek.

Rió azt hitte, van valami fogalma a mai magyar könyvkiadásról – végre is egy irodalmi folyóirat rovatvezetője volt még néhány hónappal ezelőtt is –, de hamar be kellett látnia, hogy tévedett. A világ ezen a téren is alaposan megváltozott, és az is látszott, hogy napról napra változni fog tovább is. A népszerű szerzők hamar ledobták magukról az állami könyvkiadás bilincseit, és saját kezükbe (vagy a maguk által alapított új kiadókéba) vették sorsukat. Nemere István, Lőrincz L. László, Evelyn Marsh és a többiek elárasztották a piacot újabb és újabb bestsellerjeikkel, a slágerlistákat vezető Vavyan Fable-ról nem is beszélve. (Zátonynak, legújabb könyvét forgatva hirtelen eszébe jutott a délután, amikor a barátja, az Antos Bandi bemutatott neki egy kislányt, aki az ápolónőképzőbe járt, de szeretett írogatni is. Gimnazisták voltak még, de Rióról már elterjedt, hogy afféle irodalmárnak készül, bizonyos rangot is kivívott már magának az önképzőkörben, nem volt hát szokatlan, ha valaki a kéziratával hozzá fordult, véleményét kérve. Ez a törékeny kislány is előhúzott hamar egy füzetet a kabátja zsebéből, megkérve Riót, olvasná el. Rió megtette, és szokása szerint udvariasan nyilatkozott róla – minden konfliktust igyekezett messze ívben elkerülni, mióta élt –, de egyáltalán nem sejtette, hogy az a vékonydongájú nővértanonc, a Molnár Éva egyszer majd a legkapósabb bestseller-szerző lesz az országban.)

A Kálvin térről átmentek aztán a Felszab térre, onnan a Marx téri aluljáróhoz, de mindenütt lényegében ugyanaz volt a kínálat. Orwell, Koestler, Szolzsenyicin, jobbára kalózkiadásokban, nyugati magyar nyelvű ediciók fénymásolt, vacak változatában, Bokor Imre nagy port kavart könyve, a Kiskirályok mundérban (Czinege, mint hírlik, már le is mondott a rangjáról), sebtében összeütött könyvek Tőkés püspökről, a román forradalomról, Comăneciről. Na meg Ohnet és Courths Mahler.

Rió éppen elhatározta, hogy befejezettnek tekinti a felfedező utat, amikor egy ismerős kamaszhang köszönt rá.

– Csókolom, András bácsi!

Ettől a bácsizástól, valahányszor csak előfordult, kiverte a víz. Szerencsére még nem fordult elő túl gyakran. Igaz, ennek a hangnak vezérszerepe volt a kórusban, pedig ezerszer megmondta neki, hogy fejezze be. De hiába.

A kamaszhang a Lajos Feritől jött, aki a minap töltötte be a tizenhetet, és szülőkkel súlyosbított szembeszomszédja volt Riónak a gangon. A tulajdonosa norvégmintás piros pulóvert viselt, és egy fedett talicskára emlékeztető szerkezetről árulta az Új Idő könyvkiadó munkáit.

– Hát te mit művelsz itt, fiacskám? (A fiacskám a bácsiért járt a Ferinek, egyébként fiatalúrnak szokott szólítva lenni.)

– Megalapozom a jövőmet!

Meghökkentő válasz volt, kétségkívül, Riónak nem is jutott eszébe jobb riposzt, mint hogy nem kellene neked iskolába lenned ilyenkor, ami elég vérszegény megoldás volt, és nemcsak azért, mert mélyen benn jártak már a délutánban.

Lajos Feri – aki külalakban is, hangfekvésben is a fiatal Petrik Józsefre hajazott – kihúzta magát és azt mondta.

– Nem olyan időket élünk!

Kiderült aztán, hogy az ifjú szomszéd időlegesen felhagyott a oktatási intézmények szervezett látogatásával, és minden energiáját a jövendő cége feltőkésítésére fordítja. Alvállalkozóként becsatlakozott a Végh Antal terjeszkedő könyvészeti birodalmába, de balkéztől árul ismeretterjesztő műveket is, címlapjukon erősen alulöltözött hölgyekkel.

Rió a fejét csóválta.

– Nem lenne jobb mégis, ha előbb befejeznéd a középiskolát?

– Higgye el, András bácsi, ezek következő a hónapok fogják eldönteni, kiből lesz itt nyertes, kiből vesztes. És én a nyertesek közé akarok kerülni!

Zátony András nézte ezt a koravén arcot, hallgatta ezeket a koravén szavakat, és arra gondolt, hogy ő tizenhét éves korában azon törte a fejét, hogyan pótolhatná a gombfocicsapata elveszett középcsatárát, meg azon, hogy hogy mit szólna a Filó Erzsi, ha megcsókolná, legfeljebb meg azon, hogy mi lenne, ha nem vinné vissza a könyvtárba a József Attila-összest, de az biztosan nem jutott eszébe, hogy a jövőjét alapozgassa. Aztán megkereste tekintetével a fiát, aki éppen egy farmernadrág árát próbálta lealkudni a Váci úti feljáratnál, és arra gondolt, mégiscsak jobb, ha a Pityu bácsi neveli fel. Mert ha ő tenné, ugyanúgy nem vinné semmire, mint az apja.

22.

– Az világosan látszik – mondta másnap Zátony András a beosztottjainak – hogy csak akkor maradhatunk talpon, ha el tudjuk tartani magunkat, sőt, valamennyi nyereséget is termelünk a cégnek. Ehhez pedig olyan sikerkönyvek kellenek, melyek nem igényelnek előzetes befektetést. Törjétek ti is a fejeteket, és ha van ötlet, szívesen meghallgatom.

Ez már egy viszonylag hosszú beszéd volt, viszonylag hosszú értekezlet. Rió ki nem állhatta az efféle, formális összejöveteleket, de kezdésnek muszáj volt ilyeneket is tartania.

Másnap Lőrinc előhúzott egy régi, kopott kötetet az aktatáskájából. (Ezeréves bőr aktatáskája volt, elfért benne minden, tízórai és szerszámkészlet, pulóver és töltőtoll, szerződések, üres konzervdobozok – biztosan jók lesznek még valamire –, vonalzó, spirituszfőző és persze a Biblia.) Rider Haggard egyik regénye volt, huszonkettőben adták ki magyarul, Bartos Zoltán fordításában. Zátony András nem ismerte a művet, az íróról is csak harangozni hallott valamit az egyetemen, mint a viktoriánus kor egyik sikerszerzőjéről. Megköszönte Lőrinc buzgóságát, és megígérte, hogy rövidesen döntést hoz az ügyben.

– Gyerekkorom meghatározó olvasmányélménye volt! – ütötte a vasat a fiatalabb Sebeshegyi-fiú. – Ez a könyv nem afféle léha szórakozás, ez komoly erkölcsi tanulságokat hordoz!

Kár, gondolta magában Rió, most igazán egy könnyed, szórakoztató könyvre volna szükség, de mondani csak annyit mondott, értem. Este aztán nekiállt az olvasásnak, és nem tellett sok időbe, hogy rájöjjön, mitől olyan fontos Lőrincnek ez a könyv. Kedves, naiv, romantikus történet volt, a kereszténység hőskorából, az illegalitás nehéz évtizedeiből, Jeruzsálemből, Pilátus korából. Riónak nem volt nehéz elképzelnie, hogyan olvasta ezt a könyvet Sebeshegyi Lőrinc gyermekkorában, hogyan azonosította magát azzal az ifjúval, aki az igaz hit lovagjaként egyként küzd a római elnyomókkal és hazája korrupt, cinikus vezetőivel, miközben megtalálja az igaz hit mellé az igaz szerelmet is. Ez mind szép, gondolta Rió, de ezt a naftalinszagú, ódon munkát, mely már a megírásakor is elavultnak számított – Dickens és Thackeray után járunk jóval –, vajon kinek lehet elsütni a huszadik század végén?

Másfelől meg, gondolta tovább az éjszakai csöndben, párnáin forgolódva, másfelől meg ez a tisztító, őskeresztény üzenet talán mégis érdeklődést válthat ki mindazokból, akik manapság a helyüket keresik. Arról nem is beszélve, hogy az anyaszentegyházról leszakadó gyülekezetek, bibliakörök, csoportok napról napra szaporodnak. Ezek mindig is a szervezett-

ségükről voltak híresek. Ha elterjed körükben, hogy megjelent egy kedvükre való könyv, viszik majd, mint a cukrot.

Rió persze hitte is meg nem is, amit a maga meggyőzésére felsorakoztatott. Ha szívére teszi a kezét, könnyen bevallhatta volna önmagának, hogy nagy ívűnek szánt könyvkiadói tevékenységét nem igazán egy Rider Haggard-művel szándékozott elkezdeni. Másfelől viszont nem szeretett volna rögtön az elején összetűzésbe keveredni a beosztottjával. Pontosan tudta, hogy Sebeshegyi Lőrinc se arról álmodott még néhány hónappal ezelőtt, hogy olyasmit csináljon, amihez nem ért, és hogy kényre-kedvre ki legyen szolgáltatva valakinek, akit semmire sem becsül, tudta, hogy a férfi (akárcsak ő) szívesen menekülne ebből a csapdából, de azt is tudta, vagy legalább érezte, hogy ha megnyeri szövetségesének Lőrincet, számíthat rá minden nehézség ellenére. Úgyhogy némi hezitálás után eldöntötte, hogy elfogadja a javaslatot, s a Pagát kiadó ezzel a szentimentális regénnyel kezdi meg pályáját. De ha már úgyis elment a fél éjszaka a morális kérdések tisztázására, és esély se igen mutatkozott az alvásra, Rió felült az ágyban, és elhatározta, hogy nyugodtan végiggondolja, mihez adja a nevét és mihez nem. Hogy mit akar elérni és mire mond nemet. Hogy meddig megy el és mikor. Arra jutott végül, hogy ésszerű kompromisszumokra hajlandó lesz azért, viszont a bestsellerek révén szerzett bevételt igyekszik értékes művek kiadására fordítani.

Hogy így megnyugtatta háborgó lelkiismeretét, másnap megmondta Lőrincnek, hogy kiadják a könyvet, s megbízta, keressen a környéken egy olcsón bérelhető raktárat. Aztán legépeltette a hajdani kiadást – annyi volt a munkáját vesztett gépírónő, hogy Dunát lehetett rekeszteni velük, csak a környéken, a Bajza utcában meg a fasorban is akadt rögtön három –, és amikor megérkezett a gépirat, nekiállt, hogy modernizálja, leporolja a szöveget. Gondolta, hogy nem lesz egyszerű feladat, de hogy reménytelen, arra nem: ahol kihúzott egy szálat, dőlt az egész dominó, és hiába faragta, húzta, egyenesítette, nem lett belőle énekes halott, arra pedig már se energiája, se ereje, se ideje nem volt, hogy amikor elkészült, kezdje elölről. (Pedig nem ártott volna: ám Sebeshegyi Kálmán naponta rájuk nyitott, érdeklődve, mikor jelenik meg az első Pagát-könyv.) Rió tehát egy idő után elengedte a szöveget, pontosabban átengedte a Klausz Péternek, aki megtervezte a belíveket, és rajzolt hozzá egy keleties-romantikus címlapot, elegáns pasztellszínekkel.

– Hány példányra kérjek ajánlatot a nyomdától? – kérdezte, amikor elkészült. A pécsi nyomdát javasolta, ők elég gyorsan dolgoznak, remek magasnyomású gépeik vannak, a debreceniek mellett mostanában ők a legjobbak, ha nem kell bonyolítani a munkafolyamatokat. Rió hezitált,

most ugrik a majom a vízbe, mondaná a nagyapám, gondolta, de nem akarta, hogy a beosztottjai lássák rajta a bizonytalanságot, végre is itt mindenki azt hiszi, hogy ő ért hozzá, hát akkor értsen is, így hát rövid ideig imitálta a töprengést, aztán azt mondta, kérd húszezerre meg harmincra, aztán majd meglátjuk.

Klausz Péter hóna alá kapta a mappáját, és elégedetten távozott. Rió pedig megkérte Klárit, nézzen utána a jogvédő hivatalban, nem maradt-e valami jogdíjgyanú a fordító leszármazottainál (Haggard meghalt huszonötben, isten nyugosztalja, onnan nem fenyeget semmilyen veszély), aztán számolja ki, miféle kiadásai vannak, lesznek a Pagátnak a könyv kapcsán (tervezze úgy, hogy havonta kiadnak majd egy könyvet, erre vetítse aztán a többi fizetnivaló mellé a bérköltségeket is), és ha ez meglesz, és már a nyomdai ajánlatot is ismerik, kikalkulálhatják, mennyiért adják majd a regényt. Klári, aki eddig csak figyelte a férfiak beszélgetését, és megkente a tízórais zsömléket, hálásan fogadta az első igazi feladatot, és ígérte, hogy péntekre végez mindennel.

Szerda volt, szerda délután, Zátony András elégedetten állapította meg, hogy már megint elégett keze alatt a munka, vette hát a kalapját (tavasszal, ősszel egy széles karimájú nemezkalapban járt, amely igazi művészkülsőt kölcsönzött neki, és kezdődő kopaszodását is jótékonyan elrejtette), és elindult a Svejk söröző felé. Állítólag ott lesz a Szolláth Misu is – Gege újságolta el, tegnap, a telefonba, hogy összeakadt vele az utcán, és meghívta –, nem látták egymást ezer éve, éppen itt az ideje hát, hogy megtudja, hogy áll a középkori geszták, balladák ügye.